

VAJDA JÁNOS KÖLTÉSZETÉNEK SAJÁTOSSÁGAI AZ 1848–1849-ES FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC ELŐTT

SÁNDOR ISTVÁN

Kijevi Szlavisztikai Egyetem, magyar és angol nyelv és irodalom,
jelenleg az Eszényi Középiskolában magyar- és angoltanár
Email: sandoristi88@gmail.com

Vajda János a márciusi ifjak egyik vezére, a szabadságharc lelkes katonája és emlékének haláláig hű ápolója, s a bukás után a nemzeti ellenállás ébresztője. Ő az összekötő kapocs a Petőfi-nemzedék és a haladó magyar költészet között. Vajda nem utánozza Petőfit, de mindenki másnál jobban érzi és következetesebben vállalja hagyományát. Az új magyar költői nemzedék pedig, élükön Adyval, őbenne látja a közvetlen előzményét, az új magyar líra kezdetét. Hetvenesztendőnyi életében pedig alig vették tudomásul. Vajda idővel vált politikai költővé. Az évek formálták stílusát, az életének fordulatai kihatottak a költészetére és így vált igazi nemzeti költővé.

Kulcsszavak: márciusi ifjak, Petőfi-nemzedék, új magyar líra, nemzet, költő, szabadságharc

ABSTRACT

Вайда Янош – один із лідерів «березневих» революціонерів, завзятий солдат боротьби за свободу та вартувий пам'яті про неї, а після поразки – будитель національного спротиву. Він став зв'язною ланкою між поколінням Петефі та прогресивною угорською поезією. Вайда не наслідував Петефі, але на відміну від інших поетів, краще відчував і сприймав його творчий здобуток. А нова генерація поетів на чолі з Е.Аді вбачала в ньому свого ідейного попередника, зачинателя нової угорської лірики. Сімдесят років життя поета так і не принесли йому визнання. Вайда тільки з часом став політичним поетом. Роки формували його стиль, життєві переміни впливали на творчість, таким чином він став справжнім національним поетом.

Ключові слова: березневі революціонери, покоління Петефі, нова угорська лірика, нація, національно-визвольна війна.

Vajda János a márciusi ifjak egyik vezére, a szabadságharc lelkes katonája és emlékének haláláig hű ápolója, s a bukás után a nemzeti ellenállás ébresztője. Vajda az összekötő kapocs a Petőfi-nemzedék és a modern magyar költészet között. Ő maga ifjú fővel ott áll Petőfi mellett, a forradalmat előkészítő Pilvaxbeliek egyike, a szabadságharc honvédtisztje. Nem utánozza Petőfit, de mindenki másnál jobban érzi és következetesebben vállalja hagyományát. Az új magyar költői nemzedék pedig, élükön Adyval, ő benne látja a közvetlen előzményét, a modern magyar líra

kezdetét. Hetvenesztendőnyi életében pedig alig vették tudomásul. Vajda idővel vált politikai költővé. Az évek formálták, az életének fordulatai kihatottak a költészetére és így vált kiegyezéskori költővé [4,587].

Vajdában tisztán és leplezetlenül élt a dicsőségvágy. „Ez nemcsak sikervágyát jelenti – írta Komlós Aladár –, hanem vágyott a közösség szolgálatára és viszontszeretetére is...” Különleges embernek, zseninek tartotta magát, és az is volt. Olyan sokat hagyott ránk, amelynek megalkotására csak a legnagyobbak képesek[2, 235].

A költő mozgalmas élete változatos pályafutást hozott, így politikai tartalmú verseit több csoportba is lehet sorolni. A költőt pályája elején, alig húszévesen, a nemzetegység gondolata és szabadságvágy jellemezte. A forradalom előtt nagy hatást gyakoroltak rá Petőfi versei.

Az induló Vajda *A hazafiakhoz* című versében van meg az az ösztönző sugallat, amely a szabadságharc előtti éveket jellemzi. A vers a hazafiakat szólítja fel. A haza mint otthon a versből is visszaköszön, s e hazának fiaihoz szól nyomatékosan:

*„Kik hű fiai vagytok e hazának,
Kik éltek érte, és meghaltatok,
Hallgassatok rám, élők a hazában!
S ti a sírokban – halhatatlanok!
Hozátok szól e jó édesanyának
Legszegényebb, legszeretőbb fia,
Hallgassatok rám! – az igaz könyörgést
Istennek is meg kell hallgatnia!”*

Figyelemfelkeltés volt a szándéka az első versszakkal a költőnek, hisz a *„Hallgassatok rám”* kétszer is megismétlődik a versben. Könyörgéssel fejezi be ezt a versszakot, amelyben ott a sajnálat is. Vajda tudta, hogy a magyarság helyzetét nem a dicső urak alantatos meghasonuló magatartása fogja megváltoztatni, ő a hazafiakban *„legszegényebb, de legszeretőbb”* sorstársaiban látta a lehetőséget, még úgy is, ha az életüket is fel kell áldozni ezért.

A második versszakban elszántságát bizonyítja, és a saját családját is másodrangúnak titulálja a hazával szemben. A költő számára fontos volt a család, mivel a vers alcímében is így ír: *„Szeresd apádat és anyádat, hogy hosszú életű lehess a földön”*. Ebből is látszik a szeretet édesanyja és édesapja iránt. Édesanyja, Veletzky Lídia többször is visszaköszön verseiből:

*„Ki nem siratna haldokló anyát? -
Ki szánná vérét, anyjától vett vérét,”*

A vér és a könny Vajdánál a fájdalommal is együtt jár, mint versszak első sorában is: *„Én, ki a véremet könyvekbe sírom”*. A könnyei, amit a hazáért ejt, az vérét szimbolizálja, nála a sírás megfelel az önfeláldozásnak, amit a magyar népért tesz. Nagyon is tudja, hogy az, amit tesz, az egy költő legnagyobb hivatása. Szavával egy nemzet érdekét képviseli, aki olvassa, az pedig azonosul vele. Annak ellenére, hogy tudja, már a nép kész cselekedni, mégis elhagyottnak érzi magát. Úgy gondolja, hogy egyedül van:

*„Én elhagyottan könyörgök hozzátok:
Testvéreim, jertek, segítsetek!”*

A költemény további részében testvéreiként felszólítja sorstársait, a nemzetet a cselekvésre:

*„Csak nézzetek ki a sötét éjjelbe!
Ott leskelődnek a szörnyetegek;
Üzzétek a gyávát el... hisz ébren
Nem néznek farkasszemet veletek!
Oh, keljete fel! Ily viharos éjben,...”*

Ezt követően Vajda elszántan ébreszti fel a *„sötét”* éjből népét. A sötét éj számára végtelességnek tűnik, képtelen elfogadni, és nem érti, miért nem történt eddig semmi. A gyáva, élősködő hatalmat olyan szörnyetegként ábrázolja, amelynek csak éjjel van hatalma, hisz ha a magyar nemzet felébredne, nem állíthatná meg semmi, senki, sőt szembe se mernének szegülni vele. A versszak végén mégis felteszi a kérdést, amire még ő se tudja a választ, hogy látnak-e még vagy a sötét éjben már elvesztették az igazságérzetüket:

*„Ily vészes éjben ne aludjatok!
Az éjnek álmaidait nézzétek!...
-Vagy a sötétben megvakultatok?”*

Az utolsó versszak is a hazafiakhoz szól, reményt próbál sugallni. Felteszi a nagy kérdést: *„Kétségbeessék e veszély fölött?”* Erdemes-e félni és gyávának lenni, vagy túl kell lépni minden nehézségen. Ezt a nehézséget minden magyar embernek mérlegelnie kell, ezt tudja Vajda is, mindent fel kell áldozni az

embereknek, mert a cél a legfontosabb, akár életük árán is.

„Ki a hazáért ontaná el véré,
Bánatba haljon el – gyávák között?!
Testvérek! még nem mostoha-anyátok
E szép haza, jertek, segítsetek!...”

Ezekből a sorokból rájöhethetünk, hogy költőnk megválaszolja a feltett kérdéseit, a haza még nincs elveszve, minden lépés, minden tett számít. Nincs elveszve ez a haza még, nem kell más hazát elfogadnunk. Itt az utolsó előtti sorban ismét párhuzamot von a család, vagyis az édesanya és a haza között. Édesanyának tekinti a hazát, mostohaanyának pedig a megváltozott szülőföldet, amelyet el soha nem hagyott, de úgy érzi, hogy ez már nem az ő hazája. Hazájára is gondol, szeretné, hogy a jövő nemzedéke is itt boldoguljon:

„Oh, jöjjetek, mert nem lesz majd anyátok!...
S fogtok-é aztán élni, gyermekek?”

1847-es év nagy vízválasztó volt Magyarországra számára. Megalakult az ellenzéki kör, s Deák Ferenc fogalmazza meg többek közt a közteherviselést, a törvény előtti egyenlőséget [2, 234]. De ez a költő életére is nagy hatással volt. Csatlakozott az ellenzéki körhöz, már akkor dicső poétája volt a nemzetének, ifjúként biztatta a cselekvőképtelen hazát. A *nemzethez* című versében már egy egészként kezeli az országot, tudja, mindenki szívében ott él a szabadságvágy. A verset olvasva sok hasonlóságot találunk e költemény és a fent említett között. A cím is hasonlít az előzőhöz (*A hazafiakhoz*), mivel mindkettőben meg akar szólítani valakit. A *nemzethez* c. versben a nemzet mint egység tűnik fel, sokkal érettebb költő szól hozzánk:

„Oh, nép! magyar hazának népe... nemzetem!
Elhalsz-é te, vagy még tovább is élsz?
Az ifjuságnak vége, megöregedél...
Féllábbal a sírban... vagy még reményelsz?
Míg ifju voltál, oh! volt egy szép viharod,
Hol oly dicsőn halhattál volna meg!”

A népet, nemzetet szólítja meg, majd kéréssel folytatja, olyan kérdést tesz fel, amire pozitív választ vár. Reménykedik is benne, hogy nem pusztul el. Szembeállítja az ifjú nemzetet az öreg, tenni képtelen nemzettel. A vers harmadik versszakából Vajdával a múltba nézünk. A múlt bűneit említi:

„De mi a múlt? A múlt ha egyszer vétkezett,
Erkölcse az százszor kipótólá;”

Ezzel arra akar utalni a költő, hogy a múltat megváltoztatni lehetetlen, mert a tisztesség, erkölcs mindent megold.

A vers negyedik versszakában magára hívja fel a figyelmet:

„S én e borús honnak oly hű fia vagyok!
S én e hazát, e népet - szeretem!
Én, aki gyűlölöm e népnek vétkeit,
Majd egykor érte ontom életem!”

Kifejezi gondolatait és érzelmeit, és nyíltan vállalja azt is, hogy életét adná a hazáért, ha ezt dicső jövő követné. A költemény első részének a végén megkéri az embereket, hogy haláláért ne nehezteljenek rá.

A mű második részében tettekre hívja fel a figyelmet, elege van a költőnek az üres beszédből:

„Szó és beszéd... beszédek és szavak...
Erőtlen keblek jó fohásza...
Hazafi száj és honvédő torok,
Reformerek pókhálós szívei...
Ördög, pokol!... meddig tart még ez így?
Népem! – nevedről megfeledkezel?
Nem pletykanyelv szerezte e hazát,
E honért nem beszélni – tenni kell!”

A *nemzethez* c. vers második szakaszában a nemességet mutatja be, amely nem a nemzet érdekeit, hanem a saját javát tarja szem előtt:

„Pazar vagy, hej de zsíros koncaid
Idegen föld kutyái viszik el...
Nem arannyal szerezték a hazát,
E honért nem fizetni – tenni kell!”

A vers végén újra felhívja a figyelmet arra, hogy ha szükséges, akkor fel kell áldozni életünket is a haza ügyéért, a nemzet boldogulásáért. Tudja, hogy csak a hazafiak bátorsága teheti jobbá Magyarországot. Hangsúlyozza:

*„De én szeretlek. Bennem forr a vér
Mégívni sorsod ördögeivel...
Vér és halál szerezte e hazát
S ha úgy kívánja, érte – halni kell!”*

Vajda János látta a forradalom előtti Magyarországot, tudja, hogy ezen a helyzeten változ-

tatni kell. A két vers gondolatmenete is ezt sugallja, fejezi ki.

Mi az igaz ezekben a versekben? Talán csak a költői magatartás, a szándék, s ezzel a szándékkal nemcsak a még zseni költői erő nem tud lépést tartani, hanem a hasonlóan zseni emberi erő sem. Az egyéniség nem érett még ilyen nagy élményekre. Vajda mindössze csak húszéves. De az is lehet, hogy egy reménybeli költői tehetség nem találja az útját [1, 252].

IRODALOMJEGYZÉK

1. Barta János (1963). *Költők és írók*. Budapest, Gondolat kiadó.
2. Jáki László (szerk.) (1998). *„hol jártál iskolába?”* Budapest, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum.
3. Komlós Aladár (1956). *A magyar költészet Petőfitől Adyig*. Budapest, Gondolat Kiadó.
4. Berei Andor (főszerk.) (1962). *Új magyar lexikon*. Budapest, Akadémiai Kiadó.